

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

СХВАЛЕНО
Вченою радою ЧНУ
ім. Петра Могили

Протокол № 6
«4» серпня 2026 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО
В.о. ректора ЧНУ ім. Петра Могили

«4» серпня 2026 р.

ПРОГРАМА

**вступних фахових випробувань на навчання
за третім (освітньо-науковим) рівнем «доктор філософії»
галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»
спеціальності В9 «Історія та археологія»**

Проректор з наукової роботи
_____ Роман ДІНЖОС

Декан факультету політичних наук
_____ Анастасія ХМЕЛЬ

Завідувач кафедри історії
_____ Ірина МІРОНОВА

*Програма схвалена
на засіданні кафедри історії
(Протокол № 11 від 11 травня 2026 року)*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Історія та археологія – це, насамперед, бачення, яке вимагає часової і просторової відстані при об'єктивному аналізі. Лише завершені історичні цикли (економічний, політичний, релігійний, культурний), тобто цикли, щодо яких можна дістати всебічну перспективу, є предметом історії.

Вивчення гуманітарних наук складає важливу частку загальноосвітньої і світоглядної підготовки сучасних спеціалістів і сприяє розвитку особистості та виробленню нею творчого підходу до вирішення виробничих проблем. До найважливіших суспільних наук відноситься історія.

Історія – це наука про минуле людського суспільства і про його сьогодення. Це також наука про закономірності розвитку суспільного життя в конкретних формах, у просторо-часових вимірах. Минуле є активним чинником змін у теперішньому. Змістом історії взагалі є історичний процес, що розкривається в явищах життя людини, відомості про які збереглися в історичних пам'ятниках і джерелах. Явища ці надзвичайно різноманітні. Вони стосуються розвитку господарства, внутрішньої і зовнішньої політики країни, міжнародних стосунків, діяльності історичних осіб.

Історія як суспільний процес є життєдіяльністю у просторі і часі людей, які переслідують різноманітні інтереси. Наука історія служить справі людського самопізнання. Людині важливо пізнати себе, оскільки уявлення про власні можливості може скластися лише на основі минулої життєдіяльності. Завдяки історії ми дізнаємося, що та чи інша людська спільнота зробила, тим самим – що вона собою являє і на що здатна в майбутньому.

Курс «Археології» робить вагомий внесок у формування світоглядних уявлень, професійного та загальноосвітнього рівня майбутніх спеціалістів в галузі історії. Предметом курсу є поняття про археологію як науку, що вивчає розвиток людського суспільства та закономірності цього розвитку на основі дослідження речових джерел і відтворює за ними давню історію людства.

Історія – наука багатогалузева. Вона складається з цілої низки самостійних галузей історичного знання, а саме: історії економічної, політичної, соціальної, громадянської, військової, історії держави та права.

Програма розроблена для вступних фахових випробувань на навчання за третім (освітньо-науковим) рівнем «доктор філософії» спеціальності В9 «Історія та археологія» галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки».

Програма вступного іспиту має на меті виявити знання, уміння і навички здобувачів з ряду загальноосвітніх та спеціальних дисциплін, вивчення яких передбачене навчальним планом. **Метою** фахового випробування є визначення рівня сформованості знань та умінь претендентів на вступ до аспірантури за спеціальністю В9 «Історія та археологія» в обсязі навчальних програм «бакалавр» та «магістр».

Завдання іспиту:

1. Встановити рівень сформованості знань майбутнього науковця відповідно до спеціальності В9 «Історія та археологія» на теоретичному та практичному рівнях.
2. Виявити навички володіння майбутнім науковцем понятійним апаратом фаху.
3. Виявити вміння майбутнього науковця робити науково аргументовані висновки на підставі досліджених наукових джерел.
4. Встановити вміння майбутнього науковця пов'язувати актуальні проблеми історії та археології з викликами національної безпеки України.

Вихідні компетенції вступника:

Знання:

- основних політичних, соціально-економічних, культурних подій;
- змісту, учасників і наслідків історичних подій;

- фактів біографії і діяльності історичних осіб, структур та організацій;
- змісту історичних джерел, документів, творів, пам'яток культури;
- змісту історичних понять і термінів.

Уміння:

- визначати хронологічні межі соціально-економічних та політичних подій, їх зміст та послідовність;
- визначати передумови, причини, наслідки та особливості історичних подій, явищ і процесів;
- встановлювати причино-наслідкові зв'язки подій і явищ;
- визначати найважливіші зміни, що відбувалися й відбуваються в житті людства;
- порівнювати різноманітні події і процеси в історії України та у всесвітній історії;
- визначати й аналізувати періоди прогресу, застою і регресу в політиці та економіці;
- систематизувати документальні джерела і статистичні матеріали;
- застосовувати набуті знання в аналізі подій сьогодення;
- розкривати роль особистості в історії;
- коментувати різні погляди на історичні події, факти, персоналії;
- аргументовано відстоювати власну думку й позицію щодо історичних подій, фактів, персоналії;
- інтегрувати явища національної культури в контексті європейської та світової культури;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між певними фактами (матеріальною культурою), подіями, явищами;
- оцінювати факти й події минулого;
- користуватися історичною та політичною картами для висвітлення відповідних питань.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ ТА СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

Вступний іспит проводиться в усній формі. Згідно з Правилами прийому до аспірантури та докторантури Чорноморського національного університету імені Петра Могили в 2026 році (<https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/Pravila-prijomu-do-aspiranturi-v-2026-rotsi.pdf>), ЧНУ імені Петра Могили забезпечує відеозапис оцінювань в закладі вищої освіти не менше ніж з двох камер відеоспостереження, розміщення на сайті закладу вищої освіти, внесення посилання на цей запис в ЄДЕБО впродовж трьох робочих днів після оприлюднення оцінок вступників, а також зберігання відеоматеріалів та знеособлених письмових робіт на цих ресурсах у відкритому доступі протягом одного року у вигляді активних інтернетпосилань. Відеозапис оцінювань вступників, які перебувають на тимчасово окупованій території та/або військовослужбовців не оприлюднюється, але зберігаються в приймальній комісії.

Білет вступного фахового випробування складається з чотирьох питань, що включають такі розділи: історія України, всесвітня історія, джерелознавство та українська історіографія, археологія, відповіді на які повинні носити не лише фактологічний, а й історіографічний характер.

Зразок білету вступного фахового випробування наведений у Додатку А.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ПРОГРАМИ

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Історія України як наука та навчальний предмет. Предмет і завдання курсу історії України, міжпредметні зв'язки. Історія України як складова частина загальносвітової історії. Місце і значення вітчизняної історії в системі фахової підготовки і виховання громадянської позиції, формування історичної свідомості. Наукова література та джерела з історії України.

Найдавніші племена і держави на території України. Археологічні дослідження на території України. Поява людини. Первісні люди та спосіб їх життя. Неолітична революція. Трипільська культура, її традиції в культурах пізніших народів. Писемні відомості про кіммерійців, таврів, скіфів, сарматів. Перші протодержавні утворення. Античні міста-держави (поліси) Північного Причорномор'я.

Східні слов'яни. Найдавніші писемні та археологічні джерела про слов'ян. Проблема «прабатьківщини» слов'ян в історіографії. Велике переселення народів і зміна етнічної карти Євразії. Виокремлення східних слов'ян, їх розселення, заняття, звичаї, вірування, побут. Антський племінний союз. Боротьба з готами, гунами, аварами. Війни слов'ян з Візантією. Східнослов'янські племінні союзи VI–IX ст. Еволюція суспільного устрою східних слов'ян. Територіальна община. Поява власності. Взаємовідносини східних слов'ян з сусідніми народами.

Київська Русь. Передумови утворення Київської Русі, теорії її виникнення. Походження термінів «Русь», «Руська земля». Соціально-економічні і політичні фактори об'єднання слов'ян. Перетворення Києва на державний центр. Князь Олег. Утворення Київської Русі, внутрішні та зовнішні фактори її розвитку за Ігоря, Ольги, Святослава. Відносини Русі з кочівниками. Військові походи князів. Розширення кордонів. Етнічні процеси. Початок формування української народності. Русь і Візантія. Хрещення Русі та його історичне значення. Київська митрополія. Володимир Великий та Ярослав Мудрий. Соціально-економічний розвиток. Соціальна структура населення. «Руська правда». Культура. Міжнародні зв'язки Київської Русі та її місце в історії Європи.

Роздроблення Русі. Південно-західні руські князівства (XII – перша половина XIV ст.). Причини ослаблення влади київських князів. Володимир Мономах і його боротьба за державну єдність Русі. Причини роздробленості Русі. Продовження процесу формування української народності. Проблема генезису української народності в історіографії. Перші згадки про етнотопонім «Україна». Економічне і політичне зростання Галицького князівства. Ярослав Осмомисл. Протистояння експансії польських і угорських феодалів. Роман Мстиславович. Соціально-економічний розвиток Галицько-Волинського князівства. Виникнення і зростання міст. Суспільно-політичний і адміністративний устрій. Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Південно-західні руські князівства під владою Золотої Орди. Спроби Данила Галицького організувати антиординську коаліцію держав. Культура періоду роздробленості Русі (XII – перша половина XIV ст.).

Україна під владою Литви і Польщі. Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського. Політика великих литовських князів в українських землях. Ольгерд. Битва на Синіх Водах. Кревська унія. Розширення південних кордонів князівства. Грюнвальдська битва. Князь Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика. Ліквідація удільних князівств. Князь Свидригайло. Велике князівство Руське. Зміцнення Московської держави та її боротьба за Сіверські землі. Зміни в суспільно-політичному устрої Великого князівства Литовського. Великокнязівська рада та її склад. Зростання ролі шляхти. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIV – середині XVI ст. Надання магдебурзького права українським містам. Формування панщинно-фільварського господарства. Зростання залежності населення від магнатів і

шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовські статути. «Устава на волоки». Зростання впливу Польщі на Литву. Місце українських магнатів і шляхти в політичному житті. Наступ католицизму. Православна церква. Походження, джерела поповнення і час виникнення козацтва. Місце козаків в охороні південних рубежів Великого князівства Литовського від татар і турків. Причини, час і місце заснування першої Запорізької Січі, зміна її розташування. Початок морських походів козаків у турецькі володіння. Етнічні процеси. Пам'ятки культури XIV–XVI ст.

Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Речі Посполитої (друга половина XVI – перша половина XVII ст.). Люблінська унія. Утворення Речі Посполитої. Україна під владою Польщі, соціально-економічний розвиток. Сільськогосподарське виробництво. Категорії селян. Запровадження панщини. Колонізація Лівобережної України. Міста і магдебурзьке право. Ремесла і промисли. Поява підприємств мануфактурного типу. Торгівля. Культурний розвиток українських земель наприкінці XVI – на початку XVII ст. Покатоличення та ополячення місцевої знаті. Виникнення братств. Криза православ'я. Берестейська церковна унія.

Зростання козацтва в другій половині XVI ст. Козацькі повстання. Посилення соціального і національно-релігійного гніту в Україні. Урядова політика щодо козаків. Виникнення реєстрового козацтва. Формування суспільно-політичного устрою Запорізької Січі. Козацька адміністрація. Старшина, заможні козаки і козацька голота (сірома). Козацькі ради. Господарство, побут і звичаї козаків. Військове мистецтво. Козацькі повстання кінця XVI ст. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний. Відновлення значення Києва як політичного і духовного центру українського народу. Запорізькі козаки в битвах під Цецорою і Хотином. Наступ магнатів і шляхти на козацькі права і вольності. Козацькі повстання 20–30-х років XVII ст. Ординація Війська Запорозького 1638 року.

Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Україна напередодні Визвольної війни. Причини, характер, рушійні сили, мета і етапи Визвольної війни. Богдан Хмельницький. Битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Облога Львова і Замостя. Зборівський договір. Молдавські походи. Битва під Берестечком. Білоцерківський договір. Битва під Батогом. Жванецька угода. Переяславсько-московський договір 1654 р., його оцінка в історіографії. Зародження української козацької держави, її територія і адміністративно-територіальний устрій. Соціальний аспект подій Визвольної війни. Органи влади. Господарсько-фінансова політика. Дипломатична діяльність. Збройні сили. Відновлення війни з Польщею. Другий похід Б. Хмельницького в західноукраїнські землі. Віленське перемир'я. Спроба союзу зі Швецією.

Українська козацька держава (друга половина XVII – XVIII ст.). І. Виговський. Порушення царем Переяславської угоди. Гадяцький договір. Ю. Хмельницький. Початок «Руїни». Розчленування України на Лівобережжя і Правобережжя. Чорна Рада. П. Тетеря та І. Брюховецький. Україна у політичних планах Росії, Польщі і Туреччини. Андрусівський мир. П. Дорошенко. Бучацька угода. Д. Многогрішний та І. Самойлович. Обмеження автономії України. Чигиринські походи. Бахчисарайська угода. «Вічний мир» і закріплення розподілу України. Соціально-економічні наслідки Визвольної війни. Адміністративно-політичний устрій Лівобережної України і Слобожанщини. Наступ на політичну автономію України. І. Мазепа, його соціальна політика. Зміцнення влади козацької старшини. «Коломацькі статті». Україна у Північній війні. Перехід І. Мазепи на бік Карла XII та наслідки цього для України. І. Скоропадський. Полтавська битва. Смерть І. Мазепи. Гетьман у вигнанні П. Орлик та його «Конституція». П. Полуботок. Інкорпораційна політика царизму. Малоросійська колегія. Боротьба старшини за відновлення гетьманства. Д. Апостол. Робота кодифікаційної комісії. К. Розумовський. Обмеження козацького самоврядування на Слобожанщині. Судова реформа. Культура України XVII – XVIII ст.

Запорізька Січ у другій половині XVII – XVIII ст. Запорожці у боротьбі проти татаро-турецької агресії. Іван Сірко. «Вічний мир» і зміна політичного статусу Запоріжжя. К. Гордієнко, Запорізька Січ під час Північної війни. Зруйнування Чортотлицької Січі. Кам'янська та Олешківська Січі. Нова Січ. Військова структура і адміністративне управління. Заснування слобід і містечок. Розвиток хутірського господарства. Побут, звичаї і культура запорожців. Місце церкви в духовному житті козаків. Система навчання і виховання молоді. Січова школа. Участь запорожців у російсько-турецьких війнах. Запорізька Січ і повстанський рух на Правобережній Україні. Будівництво Української лінії. Ліквідація Запорізької Січі. Задунайська Січ. Утворення Чорноморського козацтва. Переселення козаків на Кубань.

Правобережні та західноукраїнські землі під владою Польщі (друга половина XVII – XVIII ст.). Спустошення Наддніпрянського Правобережжя. Бахчисарайський мир. Умови економічного розвитку. Правобережні українські землі в роки Північної війни. Вступ на Правобережжя гетьмана І. Мазепи і фактичне об'єднання його з Лівобережжям. Відновлення польсько-шляхетської влади. Розвиток фільваркової системи. Церковне життя. Гайдамацький рух, його причини, характер, розмах. Коліївщина. Західноукраїнські землі під чужоземною владою. Полонізація православної шляхти. Релігійні відносини. Занепад братств. Рух опришків. Закарпаття під владою Угорщини. Буковинські землі в складі Молдавського князівства. Поширення на Буковину влади Австрійської монархії.

Інкorporація України в державну структуру Російської і Австрійської імперій. Входження українських земель до Росії та Австрії за підсумками трьох поділів Речі Посполитої. Захоплення Росією Криму. «Генеральний опис Малоросії». Ліквідація полково-сотенного та судового устрою Гетьманщини. Закріпачення селян Лівобережної України. Поширення на козацьку старшину прав російського дворянства. Україна в російсько-турецьких війнах другої половини XVIII ст. Колонізація Південної України. Розвиток чорноморських портів і міст. Адміністративний устрій. Культура України середини і другої половини XVIII ст.

Українські землі у складі Російської імперії в першій половині XIX ст. Адміністративно-територіальний устрій і чисельність населення. Розвиток товарних відносин і криза феодальної системи господарства. Стан сільського господарства. Промисловість. Торгівля. Транспорт. Загострення соціальних суперечностей. Інвентарна реформа. Участь українського населення у війні 1812 р. Селянські рухи, виступи робітних людей і військових поселенців. Масонські ложи. Декабристи в Україні. Повстання Чернігівського полку. Вплив польського повстання 1830–1831 рр. в Україні. Початок українського національного відродження. Кирило-Мефодіївське товариство. Т. Г. Шевченко в українському національному русі.

Західноукраїнські землі в першій половині XIX ст. Криза кріпосницького господарювання. Народні рухи в Галичині і на Буковині. Економічне становище Буковини і Закарпаття. Національне відродження в Галичині. «Руська трійця». Західноукраїнські землі в революції 1848–1849 рр. Головна руська рада. Галицькі українці на з'їзді слов'янських народів у Празі. Закарпатські «будителі». Селянство в революції. Лук'ян Кобилиця. Скасування панщини.

Українська культура в першій половині XIX ст. Політика царизму в галузі культури і освіти. Переслідування української мови. Політика австрійського уряду щодо української культури. Стан освіти і науки. Загальноосвітня школа. Зародження професійної освіти. Університетська освіта. Формування національної інтелігенції. Українські вчені. Народне і професійне мистецтво. Архітектура. Традиційно-побутова культура. Українська література.

Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст. Кримська війна і Україна. Піднесення антикріпосницького руху. «Київська козащина». Маніфест і Положення 19 лютого 1861 р. Особливості селянської реформи в різних регіонах України. Реформи 1860–70-х років: земська, міська, судова, фінансова, військова.

Історичне значення реформ. Промисловий розвиток українських земель в пореформену добу. Народження вітчизняної буржуазії. Стан сільського господарства. Кріпосницькі пережитки у землеволодінні і землекористуванні. Місце України у світовому землеробстві. Поглиблення соціального розшарування села. Зростання міст. Класи і стани українського суспільства. Становлення української нації. Український національний рух. Відлуння польського повстанського руху в Україні. В. Антонович як ідеолог «хлопоманства». Українські громади, їх наукова і освітня діяльність. Громадівський соціалізм. Студентські громади. «Братство тарасівців». «Молода Україна». Селянський рух. «Ходіння в народ». «Чигиринська змова». Народовольці в Україні. Робітничий рух. Перші соціал-демократичні організації. Політизація національного руху. Перші політичні партії.

Західноукраїнські землі в другій половині XIX ст. Економічний розвиток західноукраїнських земель після революції 1848–1849 рр. Чужоземний капітал у промисловості. Становище робітників. Національний склад буржуазії і робітників. Стан сільського господарства. Землеволодіння і землекористування. Міграція українців на Американський континент. Суспільно-політичний рух після революції 1848–1849 рр. Москвофіли і народовці. Виникнення Української соціал-демократичної і Української націонал-демократичної партій.

Культура України в другій половині XIX ст. Тенденції культурного розвитку. Валуєвський циркуляр і Емський указ. Ставлення до української культури в Австро-Угорщині. Освіта: початкова, середня. Розвиток мережі вищих навчальних закладів. Культурно-освітні заклади. Наукові заклади. Університетська наука. Наукові товариства. Досягнення українських вчених у різних галузях науки. Діяльність Археографічної комісії. НТШ у Львові. Література: проза, поезія, драматургія. Мистецтво. Український театр. Жанри музичної культури. Образотворче мистецтво. Архітектурні споруди. Розвиток народної творчості. Мистецтво кобзарів.

Україна на початку XX століття. Соціально-економічне становище українських земель у складі Російської імперії. Монополізація економіки. Економічна криза 1900–1903 рр. Робітничі страйки. Масові селянські виступи. Українська політична думка на початку XX ст. Студентський рух. Україна в революції 1905–1907 рр. Позиції політичних партій. Повстання на броненосці «Потьомкін». Жовтневий політичний страйк. Виникнення рад робітничих депутатів. Піднесення українського національного руху. Виникнення україномовної преси. «Просвіти» в українському русі. Українська думська громада. Столипінська аграрна реформа, її економічні і політичні наслідки. Масові переселення українських селян до Сибіру і Далекого Сходу. Діяльність українських партій і організацій в післяреволюційну добу. Українське питання в Державній Думі. Західноукраїнські землі на початку XX ст. Соціально-економічний розвиток. Боротьба трудящих проти соціального гніту. Кооперативний рух. Поява українських організацій «Січ», «Сокіл», «Пласт». Культурно-просвітницький рух. Церковне життя. Активізація переселенського руху за океан. Україна в Першій світовій війні. Воєнні дії на території України. Національно-визвольний рух в умовах війни. Товариство українських поступовців. Головна Українська рада. «Союз визволення України». Антиукраїнська політика у новоствореному Галицько-Буковинському губернаторстві. Українські січові стрільці. Розвиток культури. Освіта і наука. Український театр. Зародження українського художнього кіно. Посилення громадського інтересу до українського фольклору.

Боротьба за відродження державності в роки Української революції (1917–1921 рр.) Лютнева революція 1917 р. Піднесення національно-визвольного руху. Утворення Центральної Ради, її соціальна база, програма. М. С. Грушевський і В. К. Винниченко. Утворення рад робітничих, селянських та соціальних депутатів. Програма і цілі українських та загальноросійських політичних партій в Україні. Система влади в українських губерніях Росії після утворення в Петрограді Тимчасового Уряду. Всеукраїнський національний конгрес 7–8 квітня 1917 р. Курс на автономію України.

Відносини Центральної Ради та Тимчасового Уряду. I Універсал. Всеукраїнські з'їзди: селянський, військові, робітничий та ін. Генеральний секретаріат. II Універсал Центральної Ради. Поглиблення соціально-економічної кризи України влітку та восени 1917 року. Корніловський заколот та Україна. Ставлення різних політичних сил та партій України до Жовтневого перевороту більшовиків у 1917 р. III Універсал. Утворення Української Народної Республіки. Підсумки виборів до Всеросійських Установчих Зборів в Україні. Боротьба більшовиків за владу. Виникнення в Україні радянського уряду. Наступ більшовицьких військ. IV Універсал Центральної Ради. Підписання мирного договору з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною, Болгарією. Окупація України німецькими та австро-угорськими військами. Криза Центральної Ради навесні 1918 р. Прийняття Конституції УНР. Гетьманський переворот. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: внутрішня політика, зовнішньополітичний курс, національно-культурна політика. Повстансько-партизанська боротьба проти окупантів. Падіння гетьманського режиму. Відновлення УНР. Склад, соціальна база, політика Директорії. С. Петлюра. Революційні події 1918 року в західноукраїнських землях. Політичні партії Східної Галичини. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Акт злуки УНР та ЗУНР. Війна з Польщею. Визвольний рух у Північній Буковині та Закарпатті. Інтервенція Антанти на півдні України. Друга війна УНР і радянської Росії. Встановлення радянської влади в Україні на початку 1919 р. X. Раковський. III Всеукраїнський з'їзд рад. Перша радянська конституція України. Селянський повстанський рух як історичний феномен. Політичні керівники руху. Н. Махно, М. Григор'єв, Д. Терпило (Зелений). Захоплення України військами А. Денікіна. Війська УНР і ЗУНР у боротьбі з денікінцями. Повстанський рух в тилу денікінської армії. Визволення України від денікінських військ і відновлення влади УРСР наприкінці 1919 р. Державне і господарське будівництво. Саморозпуск партій боротьбистів і борбистів. Варшавський договір Ю. Пілсудського і С. Петлюри. Радянсько-польська війна. Розгром Врангеля. Зимові походи військ УНР. Ризький мирний договір. Основні наслідки та уроки Української національної революції.

УРСР в умовах нової економічної політики (1921–1928 рр.). УСРР в системі «договірної федерації». Утворення СРСР. Конституція СРСР 1924 р. Соціально-економічне і політичне становище України на початку 1920-х років. Перехід до нової економічної політики. Голод 1921–1923 рр.: причини і наслідки. Аграрна політика. Неп у промисловості. Суть господарського розрахунку. Трестування промисловості. Проблема безробіття. Перші наслідки відбудовного процесу.

Природа радянського тоталітарного режиму, роль РКП(б) і КП(б)У, профспілок, комнезамів, комсомолу. Позиції лідерів компартії щодо майбутнього курсу соціально-економічної політики. «Криза непу» як результат відмови партійно-державного керівництва від змички між містом і селом. Політика коренізації, її особливості і наслідки. Досягнення і прорахунки українізації. Ставлення тоталітарного режиму до інтелігенції. Перші кроки культурного будівництва: компанія щодо ліквідації неписьменності, розгортання мережі освітніх установ, створення закладів комуністичного виховання. Ліквідація університетської освіти і перенесення центру наукових досліджень в установи ВУАН. Наслідки радянської науки. Національне відродження у літературі та мистецтві. Антицерковна політика компартії.

Українська РСР в умовах утвердження тоталітарного ладу (1929–1938 рр.). Завершення внутріпартійної боротьби в ЦК ВКП(б) і утвердження одноособової диктатури Й. В. Сталіна. Згортання непу. Курс на «розгорнуте будівництво соціалізму...». Проблема темпів індустріалізації. Дискусії з приводу плану першої п'ятирічки. Перехід до директивного планування. Стаханівський рух. Результати капітального будівництва у промисловості в роки першої і другої п'ятирічок.

Хлібозаготівельна криза 1928–1929 рр. Поворот до суцільної колективізації та «розкуркулення»: причини, масштаби, наслідки. Завершення колективізації основної частини селянських господарств у 1931–1932 рр. Деградація сільськогосподарського

виробництва в одержавлених колгоспах. «Робота» хлібозаготівельних комісій. Голодомор 1932–1933 р. і його наслідки. Колгоспи в системі командної економіки. Політвідділи МТС і радгоспів. Зростання культу особи Й. Сталіна. Масові політичні репресії в Україні. Судові політичні процеси 1930-х років. Справа «СВУ». Чистка партії. Знищення керівництва КП(б)У. Згорання політики українізації. Національно-культурна політика державної партії УРСР 1930-х років. Боротьба з «буржуазним націоналізмом» і «націонал-ухильництвом». «Розстріляне відродження». Умови і результати культурного розвитку в 1930-х роках. Ліквідація неписьменності. Загальноосвітня і вища школа. Відродження університетської освіти. Запровадження атестації наукових кадрів. Діяльність АН УРСР. Здобутки і трагічні сторінки літератури і мистецтва.

Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.). Становище в західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Українське питання в політиці Польщі, Румунії, Чехословаччини. Головні політичні партії і організації українського національно-визвольного руху. Організація українських націоналістів. Роль греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті Західної України. Мюнхенська змова і доля Карпатської України. Укладення пакту Молотова–Ріббентропа. Початок Другої світової війни. Включення Західної України до СРСР. Територіальні вимоги радянського керівництва до Румунії. Радянізація західноукраїнських земель. Напад Німеччини та її союзників на СРСР. Катастрофічні поразки СРСР у 1941 р. Оборона Києва, Одеси і Севастополя. Бої за Донбас. Німецький окупаційний режим. План «Ост». Адміністративний устрій окупованої України. Розгортання радянського і націоналістичного партизанського руху проти окупантів. Утворення Української повстанської армії. Нова програма і тактика Організації українських націоналістів. Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок визволення території України. Розгортання наступу на Лівобережну Україну після Курської битви. Битва за Дніпро. Бої на Правобережжі і в західних областях. Взаємовідносини радянських партизанів із ОУН–УПА. Перехід націоналістів до тактики двофронтової боротьби. Завершення боїв за Україну восени 1944 р. Початок відбудови економіки. Демографічні наслідки війни. Внесок українського народу в розгром нацистської Німеччини.

Україна у першому повоєнному десятиріччі. Включення УРСР у світову політику як однієї з фундаторів ООН. Участь української делегації в Паризькій мирній конференції 1947 року. Завершення об'єднання основних етнічних земель українського народу в межах єдиної держави. Відмова Й. Сталіна від української етнічної території на захід від лінії Керзона. Операція «Вісла». Труднощі відбудови народного господарства. Голод 1946–1947 рр. Насильницька колективізація в західних областях України. Львівський церковний собор 1946 р. і ліквідація Української греко-католицької церкви. Підпільно-партизанська боротьба ОУН–УПА з тоталітарним ладом. Ідеологічний наступ сталінізму на спроби культурно-національного відродження. Л. М. Каганович в Україні. Чистка національних кадрів.

Хрущовська «відлига» і її характер в Україні. Україна після смерті Й. Сталіна. Ідеологічна кампанія з нагоди 300-річчя Переяславської ради. Передача Кримської області до складу УРСР. Спроби лібералізації політичного режиму. Критика культу особи Й. Сталіна. Початок часткової реабілітації жертв сталінських репресій. Реформи М. С. Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення. Заходи щодо удосконалення і модернізації промисловості. Спроби подолання кризи в сільському господарстві. Участь України в освоєнні східних регіонів СРСР і цілинних земель. Поява дисидентів в Україні. Зародження руху «шестидесятників», їх роль у національно-культурному житті. Зміни в кремлівському керівництві у жовтні 1964 р. та їх наслідки для України.

Україна в другій половині 1960-х – першій половині 1980-х рр. Реформи середини 1960-х років, їх згорання консерваторами в партійно-державному керівництві. Зупинення реабілітації і замовчування злочинної діяльності Й. Сталіна. Деформації в

структурі економіки України, хижацька експлуатація її багатств, будівництво хімічних підприємств, атомних електростанцій. Наростання екологічної небезпеки. Екстенсивний розвиток сільського господарства. Шкідливість кампанії щодо ліквідації «неперспективних» сіл. П. Ю. Шелест. В. В. Щербинський як провідник русифікаторської політики центру. Україна в єдиному народногосподарському комплексі СРСР. Політичні репресії 1960–70-х років. Посилення реакції в духовному житті. Спотворення історії України. Розгортання правозахисного і дисидентського руху. Репресивні дії органів КДБ. Загострення гальмівних процесів у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку України.

Поглиблення кризи тоталітаризму в СРСР і проголошення незалежності України (1985–1991 рр.) Спроби М. С. Горбачова реформувати суспільство на шляхах прискорення, перебудови, гласності. Економічна політика центрального уряду і Україна. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. Національне пробудження українського народу. Реабілітація політичних в'язнів. Викриття злочинів тоталітарного режиму. Народження Народного руху України і перетворення його в опозиційну до КПРС силу. Перші кроки в демократизації суспільно-політичного життя і утворення нових політичних партій та громадських об'єднань. Реформа виборчої системи. Вибори до Верховної Ради УРСР. Формування парламентської опозиції – «Народної Ради». Спроба серпневого (1991 р.) перевороту у Москві та його наслідки для України. Схвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ. Пробудження релігійного життя. Участь української діаспори в державно-творчому процесі. Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. і вибори президента України. Л. М. Кравчук – Президент України. Денонсація Договору 1922 р. про утворення СРСР. Угода про Співдружність незалежних держав. Затвердження державної символіки України.

Розвиток незалежної України. Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Зміцнення державних кордонів. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту. Запровадження грошової одиниці та інших інститутів державності. Прийняття Конституції України. Реформування економіки в напрямку переходу до ринкових відносин, приватизація та її суперечливий характер. Зниження темпів сільськогосподарського і промислового виробництва, наростання інфляційних процесів і соціальної напруженості. Труднощі національно-культурного відродження, розвитку науки, освіти, духовності. Міжнародні відносини і їх правове регулювання. Кримська автономія. Формування багатопартійності, характеристика платформ політичних партій у виборах до Верховної Ради України 1994, 1998, 2002, 2006 рр. Президентські вибори 1991, 1999 та 2004 рр. Конституційна реформа. Сучасна розстановка політичних сил в Україні.

Концепція зовнішньої політики України. Визнання України зарубіжними державами, встановлення дипломатичних відносин, формування представництв у міжнародних організаціях, входження у світове співтовариство. Набуття Україною без'ядерного статусу. Зовнішньополітичні акції України щодо зміцнення миру і співробітництва, припинення воєнних конфліктів. Участь України в СНД. Українська діаспора на сучасному етапі.

Л. Кучма – другий президент України. Специфіка взаємодії культури і суспільства в умовах перехідного періоду. Основні тенденції розвитку української культури. Характерні ознаки релігійного життя.

Помаранчева революція. Причини Помаранчевої революції. Зміни до Конституції України. Третій тур президентських виборів. В. Ющенко – третій президент України. Президентські вибори 2010 р. Протистояння на виборах В. Януковича і Ю. Тимошенко. В. Янукович – четвертий президент України.

Причини та передумови Революції Гідності (21 листопада 2013 – 22 лютого 2014 рр.). «Диктаторські закони 16 січня». Перші здобутки Євромайдану (28 січня –

17 лютого). Пік Революції Гідності 18–20 лютого 2014 р. Повалення режиму В. Януковича. Анексія Криму РФ. АТО в Донбасі. П. Порошенко – п'ятий президент України. Одержання томосу про автокефалію Православної церкви України.

Вибори президента України у 2019 р. Протистояння П. Порошенка та В. Зеленського на виборах. В. Зеленський – шостий президент України. Зовнішньополітичний курс і реформи В. Зеленського до 2022 р.

Російсько-українська війна 2022–2026 років. Боротьба України за свій суверенітет і територіальну цілісність.

РОЗДІЛ 2. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Понятійно-категоріальний апарат сучасної історичної науки: всесвітньо-історичний вимір. Поняття «всесвітня історія». Нові підходи до інтерпретацій джерельної бази. Понятійно-категоріальний апарат сучасної історичної науки: всесвітньо-історичний вимір. Плюралізм методологічних підходів у сучасних дослідженнях зі всесвітньої історії. Нові підходи до періодизації всесвітньої історії. Формаційний, стадіальний, технократичний, хвильовий, цивілізаційний, культурно-цивілізаційний та інші підходи. Постмодернізм у українській та зарубіжній історіографії.

Актуальні проблеми всесвітньої історії: епоха Стародавнього світу. Поняття «Схід». Дихотомія Схід–Захід. Європоцентризм в історичних дослідженнях. Проблема дешифровки першоджерел. Нові підходи до вивчення первісних держав Сходу. Проблема типологізації первісних держав. Античність у сучасних історичних та історіографічних дослідженнях. Нові інтерпретації взаємин Схід–Захід.

Актуальні проблеми всесвітньої історії: епоха середньовіччя. Поняття «Середні віки»: нові підходи. Періодизація історії середньовіччя. Європа та Азія в епоху середньовіччя. Проблеми феодалізму в сучасній історичній науці. Проблематика цезури та континуїтету у медієвістичних дослідженнях.

Актуальні проблеми всесвітньої історії: епоха Нового часу. Ранній Новий час та Новий час як актуальна проблема всесвітньої історії. Актуальні проблеми історичних джерел епохи Нового часу. Нова проблематика епохи Відродження та Реформації. Перехід від раннього індустріального до індустріального суспільства. Актуальні проблеми вивчення політичної історії епохи Нового часу. Питання формування національних держав в епоху Нового часу. Європоцентризм «нової історії». Нові інтерпретації європейської колонізації.

Актуальні проблеми всесвітньої історії ХХ століття. Сучасні інтерпретації індустріального суспільства. Проблематика соціальних зрушень у європейських країнах. Масові рухи та демократизація суспільств як актуальна проблема всесвітньої історії. Питання зовнішньої політики та міжнародних відносин епохи ХХ ст. Проблематика міжнародних організацій: від Ліги націй до ООН та регіональних об'єднань.

Актуальні проблеми всесвітньої історії: холодна війна. Холодна війна та епоха біполярного протистояння як проблема всесвітньої історії. Різні підходи до періодизації холодної війни. Питання початкових подій холодної війни. Основні конфлікти біполярного протистояння. Виміри холодної війни (політичний, військовий, економічний, соціальний, культурний, освітній, психологічний, ідеологічний тощо). Європа в біполярному протистоянні як проблема всесвітньої історії. Розколотий світ: протистояння Схід–Захід у глобально-географічному вимірі. Наслідки холодної війни: питання переможців та переможених.

Актуальні проблеми всесвітньої історії: світові війни. Питання війни та миру в історичних дослідженнях. Перша світова або Велика війна: різноманітність підходів до вивчення першого глобального конфлікту. Європа та світ у міжвоєнний період. Проблематика Другої світової війни у сучасних історичних дослідженнях. Друга світова та Велика вітчизняна війна: західні та радянські/пострадянські інтерпретації. Російські

історичні фейки. Наслідки глобальних війн: глобальні та регіональні виміри.

Актуальні проблеми всесвітньої історії: розпад і відтворення імперій. Історичний шлях людства від Першої до Другої світової війни. Розпад імперій: особливості та наслідки. Ліквідація Російської імперії – Радянського Союзу. Поява незалежних держав пострадянського простору. Процес творення Співдружності Незалежних Держав, як шлях до відродження рашистської імперії.

Актуальні проблеми всесвітньої історії: загрози і виклики існуванню людства. Основні етапи глобалізаційного поступу. Європа після холодної війни та активізація глобалізації. Питання однополярності та багатополярності світу в епоху глобалізації. Нові світові політичні та економічні актори. Регіональні та трансконтинентальні об'єднання в історичних дослідженнях. Специфіка міжнародних відносин в епоху глобалізації як актуальна проблема всесвітньої історії. Загрози природного і штучного характеру: ресурсна та енергетична кризи, глобальні зміни клімату, екологічні та природні катастрофи. Можливі фактори глобальних трансформацій і їхня класифікація. Соціально-економічні наслідки демографічної глобалізації. Глобалізація і трансформація міграційних процесів.

Актуальні проблеми всесвітньої історії: відродження фашизму. Рашизація РФ. Війна РФ проти України. Конфлікти світового масштабу: цивілізаційне протистояння, глобальна терористична мережа, розповсюдження ядерної зброї і зброї масового знищення, формування нових центрів сили. Зародження і реалізація соціал-націоналізму. Причини, наслідки: антигуманізм, геноцид, Голокост. Історичне тло та особливості фашистської системи правління в різні історичні періоди і в різних географічних регіонах. Російський фашизм: формування, особливості, прояви у XXI ст. Схеми світового протистояння реалізації ідеології фашизму.

РОЗДІЛ 3. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

Теоретико-методологічні засади історичного джерелознавства. Предмет і завдання історичного джерелознавства. Зародження та основні етапи розвитку історичного джерелознавства. Предмет та методологічні засади історичного джерелознавства. Завдання та функції історичного джерелознавства. Джерелознавча термінологія. Структура історичного джерелознавства. Визначення джерелознавства, понять «джерело», «першоджерело», «вторинне джерело». Основні концепції історичного джерела. Етапи існування історичного джерела. Джерельна інформація. Об'єктивно-суб'єктивна природа джерела.

Класифікація історичних джерел. Поняття систематизації та класифікації історичних джерел. Типологічна, родова і видова класифікації історичних джерел.

Речові джерела. Класифікація речових джерел. Нумізматичні джерела. Архітектурні пам'ятки. Предмети озброєння. Предмети одягу.

Зображальні джерела. Класифікація зображальних джерел. Графічні книжкові зображення. Портретні зображення. Жанрові та історичні зображальні джерела. Кінофотовідеодокументи (аудіовізуальні джерела). Картографічні джерела. Боністичні джерела. Народні картини.

Усні джерела. Класифікація усних джерел. Усні джерела з української історії. Прозові усні джерела. Віршовані усні джерела. Усні історичні твори.

Лінгвістичні джерела. Класифікація лінгвістичних джерел. Антропонімічні джерела. Топонімічні джерела. Слова іншомовного походження.

Писемні джерела. Класифікація писемних джерел. Види писемних документальних джерел та особливості їх вивчення: законодавчі документи; актові джерела; діловодні матеріали; статистичні матеріали. Види писемних оповідних (нарративних) джерел та особливості їх вивчення: літописи і хроніки; мемуари; епістолярні джерела; літературні і публіцистичні твори.

Епіграфічні пам'ятки та писемні джерела зарубіжного походження з історії України найдавнішого часу. Епіграфічні пам'ятки. Відомості про населення на території України давньогрецьких авторів. Писемні пам'ятки візантійських та західноєвропейських авторів про Русь VI–XI ст. Арабські автори про Русь.

Давньоруське літописання. Культурне середовище давньоруського літописання. «Повість минулих літ»: аналіз твору, редакції, списки і протографи. Київський літопис. Галицько-Волинський літопис. Північноруське літописання та його зв'язок з літописанням південноруським.

Актові джерела Давньоруського часу. «Руська правда» – перший кодифікований збірник юридичних норм українського народу. Редакція, списки, композиція і зміст Короткої Руської Правди. Походження та списки Розширеної Правди і Скороченої Правди. Актові матеріали X–XV ст. Класифікація і форми актових матеріалів.

Джерела з історії України XII–XVI ст. польського і литовського походження. Відомості польських хроністів про Україну XII–XVI ст. Польські та литовські акти загальнодержавного значення. Коронна і Литовська метрики. Документи з історії України в польських архівах. Польські видання актових і діловодних матеріалів.

Актові та діловодні джерела XVII–XVIII ст. Актові та діловодні документи доби Козацької держави (документи Богдана Хмельницького, гетьманські універсали XVII–XVIII ст., царські актові матеріали, правові пам'ятки XVIII ст., кампути і ревізії, матеріали Генерального слідства про маєтності, Рум'янцевський опис). Археографічні видання давніх джерел в XIX–XX ст.

Літературні твори. Пам'ятки публіцистики. Агіографічна література. Видатні літературно-публіцистичні твори XI–XV ст. Агіографічна література. Літературно-публіцистичні твори XV – початку XVII ст. Полемічні твори.

Пізнє українське і білоруське літописання XV–XVIII ст. Українські та білоруські літописи XV–XVII ст. Історичні твори XVII ст. Хроніка Феодосія Сафоновича та Синопис. Козацькі літописи XVIII ст. Літературно-художні твори епохи.

Матеріали з джерел іноземного походження про Україну XV–XVIII ст. Джерелознавчі особливості творів іноземців, які писали про Україну. Найважливіші мемуарні та історичні твори іноземців про Україну, написані до першої половини XVII ст. «Опис України» Гійома Левассера де Боплана. Визвольна війна середини XVII ст. та Україна часу козацької державності в оцінці іноземців.

Актові та діловодні документи російських і австрійських органів державного управління XVIII – початку XX ст. Російські органи державного управління. Розвиток австро-угорських органів державного управління на західноукраїнських землях. Різновиди законодавчих актів. Кодифікаційно-видавнича робота. Види діловодних документів державних адміністративних органів. Документи судочинства. Діловодство поміщицьких маєтків та капіталістичних підприємств.

Політичні твори і публіцистика XVIII – першої половини XIX ст. «Книга буття українського народу». Українські вчені та публіцисти XVIII ст. Революційні організації в Україні та їх програмно-політичні документи. Кирило-Мефодіївське товариство. «Книга буття українського народу». Політичні документи Головної Руської Ради періоду революції 1848 р. «Слово перестороги» В. Подолинського. Закарпатські публіцисти.

Описові твори кінця XVIII – початку XX ст. як історичні джерела. Описи намісництв України останньої чверті XVIII ст. Описи 1781 р., виконані на чолі з А. Милорадовичем. Опис Чернігівського намісництва А. Шафонського. Описи Харківського намісництва. Описи Київського намісництва. Статистико-топографічні, військово-топографічні та інші описові твори про Україну XIX – початку XX ст. Описи і описові матеріали західноукраїнських земель. Йосифінська і Францисканська метрики.

Документи політичних партій і організацій другої половини XIX – першої третини XX ст. Програми та інші матеріали народницьких організацій. Документи

більшовицьких партій і КПЗУ. Українські національно-демократичні та націоналістичні партії кінця XIX – першої третини XX ст., їх нормативні та діловодні документи.

Статистичні джерела другої половини XIX – першої половини XX ст. Специфіка статистичних джерел. Переписи населення як основне джерело до вивчення демографічних процесів. Економічна статистика. Особливості економічної статистики радянського часу.

Періодика як вид історичного джерела. Принципи класифікації періодичних видань. Найдавніші зарубіжні періодичні видання про Україну. Українська преса другої половини XVIII – XIX ст. Національна періодика в підросійській Україні на початку XX ст. Преса Галичини, Західної України, Буковини і Закарпаття у 1900–1939 рр. Особливості класифікації та змісту преси радянського часу.

Мемуари як історичне джерело. Особливості мемуарних джерел. Класифікація мемуарів за жанрами, соціальним становищем авторів, тематико-хронологічним принципом.

Законодавчі документи Українських національних державних утворень 1917–1923 рр. Актові документи Центральної Ради. Акти Української держави гетьманського правління. Державотворчість ЗУНР та УНР Директорії. Актові документи західноукраїнських утворень 1938–1941 рр.

Правове поле України у складі СРСР. Державотворчі акти незалежної України. Конституційні акти та розвиток системи державного управління Української РСР у 1919–1991 рр. Державотворче законодавство незалежної України.

Теорія та методологія історіографії. Поняття історіографії. Місце історіографії у процесі історичного пізнання. Історіографія як наукова дисципліна. Методи історіографії. Основні етапи розвитку української історіографії.

Понятійний апарат історіографії. Аналіз сучасного понятійного наукового апарату української історіографії. Категорії історіографії: традиційні, новітні, специфічні. Традиційні категорії: історіографічний процес; історіографічна ситуація; історіографічне джерело; історіографічний факт; історіографічна концепція; течія в історичній науці; напрями та школи в історіографії. Новітні категорії: типи історико-наукових досліджень; соціальна історія науки; інтелектуальна історія науки; образ науки; ідеал науковості; історичний дискурс; стиль історичного мислення; тип історика. Специфічні категорії: «українське національне відродження», «українське бароко», «Український П'ємонт», «етнографізм», «антикварна робота», «антикварні зацікавлення», «історичне письменство», «національно-історична думка».

Історіографія давньої історії України. Історіографія початку формування людських цивілізацій на території України. Зародження знань про минуле у формі культів. Поява писемності та її значення для накопичення історичних знань. Найдавніші державні утворення на українських землях в історичних дослідженнях. Історіографія проблеми походження та стародавньої історії слов'ян.

Київська Русь та Галицько-Волинська держава в історичній літературі. Зародження історичних знань на Русі в XI–XII ст. Літописи та літописні зведення XI–XII ст. – основні форми історичних творів часів Київської Русі. Їх місце в історіографії України. Галицько-Волинський літопис. Проблема виникнення Київської Русі у вітчизняній та зарубіжній літературі. Дискусії навколо питань державно-політичного розвитку Київської Русі. Значення історичних творів X – середини XIII ст. для розвитку історичної думки України.

Історичні знання в українських землях XIV – першій половині XVII ст. Західноруський (Литовський) літопис як історичний твір. Історичне значення Баркулабівського літопису. Густинський літопис як історичний твір. Історичні погляди автора Львівського літопису. Історичний аналіз місцевих літописів XVII ст. – Хмельницького, Добромільського, Чернігівського. Острозький літопис (літописець). Мемуари XVI – першої половини XVII ст. Литовсько-польська доба в наукових працях.

Історіографія часів визвольної війни середини XVII ст. і складання державності українського народу. Козацько-старшинські літописи XVII ст. Монастирські літописи XVII ст. «Хроніка з літописців стародавніх» Феодосія Сафоновича та Київський «Синопис». Описи козацької України зарубіжними авторами. Історіографія життя та діяльності Богдана Хмельницького.

Українська історіографія XVIII ст. Суспільно-політична основа і загальні риси української історіографії XVIII ст. Поява різноманітних форм історичних досліджень – історичних повістей, наукових розвідок, рецензій, перших історичних часописів, мемуарів. Розширення кола проблем української історії. Ідейно-філософські та наукові впливи Сходу і Заходу на стан духовного життя в Україні. Бароко – загальноєвропейський культурний процес. Специфіка українського бароко. Творчість І. Вишенського, М. Смотрицького, К. Транквіліона Ставровецького, Г. Сковороди. Козацька тематика в історичних творах XVII–XVIII ст.: літописах Самійла Величка, Григорія Граб'янки тощо. Історичні розвідки збирачів джерел з української старовини Я. Марковича, В. Рубана, О. Безбородька, С. Лукомського, О. Рігельмана, С. Мишецького, О. Шафонського. Мемуарна література XVIII ст. Іван Мазепа в українській та зарубіжній літературі.

Історичне письменство в Україні XVIII – початку XIX століття. «Історичне письменство», «дієписання», «побутописання» – історичні терміни XVIII ст. Нові форми історіописання: козацькі літописи, перші наукові розвідки, пам'ятки просвітницької історіографії. Барокова історична повість: козацькі літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка, Я. Лизогуба. Аналіз творів Г. Граб'янки, С. Величка. Характеристика праць П. Симоновського, С. Лукомського, С. Мишецького, В. Рубана, О. Рігельмана, Я. Марковича.

Антикварний напрям в українознавстві XVIII – першої половини XIX ст. Виникнення антикварної діяльності як напрямку в українській історіографії (друга половина XVIII ст.). Термін «антикварій». Збирання матеріалів побуту та громадського устрою України. Антикварний напрям мемуаристики. Мемуари, щоденники та документи Миколи Ханенка, Якова Марковича, Петра Апостола. Велика академічна експедиція обстеження українських земель Іоганна Антіна Гільденштедта. Описи подорожей та записки мандрівників початку XIX ст. Вивчення історії та статистики України. Топографічні описи Д. Пашенка, О. Шафонського, І. Болтіна. Перші розвідки з української етнографії Г. Калиновського, М. Бантиш-Каменського, В. Ломиковського. Видавнича діяльність В. Рубана і Ф. Туманського.

Історична думка в Україні першої половини XIX століття. Суспільно-політичні умови розвитку української науки в Україні першої половини XIX ст. «Історія Русів» та її місце в українській історіографії. Брати Марковичі. Д. Бантиш-Каменський. О. Бодяньський. М. Маркевич. Археологічні видання. Діяльність Київської Тимчасової комісії для розбору давніх актів. І. Срезневський. Одеське товариство історії і старожитностей. А. Скальковський. М. Максимович. Т. Шевченко. М. Костомаров. П. Куліш. Західноукраїнська історіографія першої половини XIX ст.

Українська історіографія другої половини XIX століття. Суспільно-політичне життя та його вплив на розвиток української історіографії другої половини XIX ст. В. Антонович. О. Лазаревський. О. Єфименко. Д. Яворницький. Д. Багалій. М. Драгоманов.

Українська історіографія XIX–XX ст. у контексті національного відродження в Україні. Процес перетворення з проблемної історіографії, складової загальноросійської історичної науки на самостійну ідейно-організаційну структуру. Поняття «українське національне відродження» в творах М. Грушевського, Д. Дорошенка, Р. Шпорлюка, П. Магочія, І. Лисяка-Рудницького. Ідеолог самостійництва М. Міхновський. Проблема періодизації українського національного відродження. Схеми національного відродження М. Гроха, Р. Шпорлюка, П. Магочія, І. Лисяка-Рудницького, В. Сарбея, М. Скрипника.

Соціальна база та специфіка українського національного відродження. Українська історіографія та національне відродження України.

Українські історичні дослідження на початку ХХ століття. Особливості розвитку української історичної науки на початку ХХ ст. М. Грушевський – видатний історик України. «Історія України–Руси» М. Грушевського. Зародження української державницької історіографії.

Українська історіографія на переломі: від окремої галузі до наукової дисципліни (початок 1920-х – середина 1950-х років). Організаційне оформлення історіографії як наукової дисципліни. 1920-ті роки – «золота доба» української історичної науки. Варіанти соціалізації української історичної науки – «радянський» та «емігрантський», «діаспорний». Розвиток української історичної науки в еміграції. Утворення та діяльність науково-дослідної Комісії української історіографії на чолі з М. Грушевським. «Огляд української історіографії» Д. Дорошенка: характеристика та аналіз. Розвиток української історіографії у межах тоталітарної системи радянської історичної науки. Репресії академічної науки в Україні на початку 1930-х рр. Закладання класових стереотипів оцінок української історіографії. Критика ідеології дворянського автономізму та українського буржуазного націоналізму. Оцінка історичних творів імперської доби радянськими істориками.

Українська історіографія кінця 1950-х – початку 1980-х рр.: у пошуках власної ідентифікації. Загальна характеристика розвитку радянської історіографії у 1950 – 1980-ті рр. Остаточне ідейно-організаційне оформлення української історіографії як спеціальної дисципліни. Доба «першого інтелектуального ренесансу». Поділ історіографії на радянську та зарубіжну. Утворення нових наукових осередків та установ: відділу історіографії та джерелознавства при Інституті історії АН УРСР (1963 р.), Наукової ради з історії історичної науки при Секції суспільних наук Академії наук Української РСР (1964 р.) тощо. Діяльність Харківської, Дніпропетровської та Київської шкіл історіографії. Формування дидактичних образів історіографії: «персоналогічний», або «біографічний»; «репресивний»; «сцієнтистський». Перші навчальні посібники з української історіографії М. Марченка, Л. Коваленка та з історіографії історії СРСР В. Астахова, В. Шевцова. Виникнення напрямку грушевськознавства. Концепція українського історіографічного процесу М. Марченка. Історіографічна схема Л. Коваленка. Історіографічні праці західного історика Б. Крупницького. Вивчення історіографії України в працях О. Оглоблина. Історіографічні розвідки М. Чубатого.

Українська історіографія доби другого інтелектуального ренесансу (друга половина 1980-х – 1990-ті роки). Загальна характеристика розвитку української історіографії другої половини 1980 – 1990-х років. Інтелектуальний і культурний рух кінця 1980-х – 1990-х років. Інституціональний статус української історичної науки. Проблеми розвитку національної свідомості українців в історіографії. Історіографічні дослідження історії України в працях західноєвропейських істориків М. фон Гагена та А. Каппелера. Сучасні завдання курсу української історіографії.

Відродження традицій національної історіографії в незалежній Україні. Методологічна переорієнтація пострадянських істориків України. Створення наукової історії України. Соборність українських істориків.

Сучасна українська історіографія: проблема оволодіння «світовим досвідом». Конвергентний підхід в сучасному українському історіописанні. «Інтелектуальна історія» та її сучасний вимір. «Мікроісторія» – зміст і напрями досліджень. «Історія повсякденності» в сучасному історіописанні. Національна українська історія: «власне обличчя» історії України. Позитивізм в українських історичних дослідженнях: вплив діаспорної школи. Національна історіографія та її концептуальні ідеї.

РОЗДІЛ 4. АРХЕОЛОГІЯ

Археологічна наука, її предмет та завдання. Предмет археології та її місце серед історичних наук. Категорії археологічних пам'яток. Поняття про культурний шар. Археологічні пам'ятки та археологічна культура. Етапи археологічного пошуку. Методи в археології. Особливості польових досліджень пам'яток різних епох. Польова документація, її склад та необхідність. Опрацювання археологічного матеріалу. Сучасні методи археологічних досліджень (геофізичні, 3 D-моделювання та сканування, бази даних та віртуальна реальність тощо)

Розвиток археології в Україні. Періодизація зародження та розвитку археології в Україні. Донауковий (міфологічний) період. Зацікавлення старожитностями у часи Київської Русі. Початок збирання та вивчення матеріальних пам'яток старовини. Організація музеїв та наукових товариств. Становлення археології як науки. Археологія в українських університетах. Українська археологія у 20–80-ті рр. ХХ ст. Розвиток археології в Україні після отримання незалежності (1991–2013 рр.). Археологічна наука на сучасному етапі розвитку українського суспільства (2014 рік – сьогодні).

Найдавніше населення на території України. Палеолітична доба. Критерії археологічної періодизації кам'яного віку. Техніка обробки каменю та її еволюція. Ашельська культура. Виникнення техніки обробки каменю. Техніка двобічної обробки. Підкорення вогню. Найдавніші пам'ятки на території України та проблема заселення її людиною. Мустьєрська епоха. Зміни форм знарядь праці та техніки їх виготовлення. Перші штучні житла на Україні. Поселення та стоянки цієї епохи. Проблема археологічної культури мустьє. Неандертальці в Криму. Проблема неандертальських поховань. Піднесення продуктивних сил та виникнення нової технології і техніки обробки каменю у пізньому палеоліті. Винахід луку та стріл. Розвиток полювання. Палеолітичне житло і господарсько-побутовий комплекс – основа для відтворення соціальних стосунків в палеоліті.

Мезолітична доба. Криза мисливського господарства. Перехід до сучасного клімату фауни і флори. Розширення меж придатних для життя земель. Зміна форм побуту. Розквіт мікролітичної техніки. Повсюдне розповсюдження луку та стріл. Зміна форм полювання. Індивідуальне полювання за допомогою луку та стріл. Розширення рибальства, техніка рибного лову. Поява сезонних жнив як вищої форми збиральництва. Археологічні культури мезоліту. Зміна характеру стоянок та жител. Могильники Волосько-Василівського типу. Поява нової соціальної організації – племені.

Неолітична доба. Формування і розвиток відтворюючих форм господарства. Поняття про «неолітичну революцію» в економіці. Виникнення мотичного землеробства. Виникнення скотарства. Роль полювання та рибальства. Поява нової техніки обробки каменю – шліфування, пиляння, свердління. Кам'яна сокира – один з найпоширеніших жнив як вищої форми збиральництва. Археологічні культури мезоліту. Зміна характеру стоянок та жител. Могильники Волосько-Василівського типу. Поява нової соціальної організації – племені.

Мідний вік (енеоліт). Перше знайомство людини з міддю. Добування та обробка міді. Спосіб холодного кування, відкриття способу плавлення міді. Перші знаряддя з міді. Поширення мотичного землеробства і пастушого скотарства. Пошук видів знарядь. Виникнення гончарства. Землеробсько-скотарські та мисливсько-рибальські культури неоліту. Соціальний устрій населення неоліту за даними археології. Духовна культура. Стили орнаменту на кераміці. Петрогліфи Кам'яної могили. Скульптура та давніших землеробів та скотарів нашої Батьківщини. Поява курганів. Обряд поховання.

Бронзовий вік. Відкриття бронзи, технологія мідно-бронзового лиття. Становлення металургії та гірничої справи. Особливості історичного розвитку в бронзовому віці. Початок переходу до орного землеробства. Поява розписної кераміки. Винайдення колеса, поява гарби. Кінь – верхова тварина. Прядіння та ткацтво. Скотарські

та землеробсько-скотарські культури мідного віку України. Мистецтво енеоліту. Ідеологічні уявлення Північно-Західного Причорномор'я.

Передскіфський час. Поняття про залізний вік. Перевага заліза перед усіма іншими металами. Широке запровадження у виробництво металевих знарядь та його наслідки. Скарби металевих виробів. Перехід до кочового скотарства. Племена бронзового віку Лівобережної України. Племена бронзового віку Правобережної України. Сабатинівська та білозерська культури у розвитку економіки, суспільного життя і культури людства. Передскіфський період. Чорноліська культура. Локальні регіони її розповсюдження. Особливості пам'яток даних регіонів. Кіммерійські племена: історичні свідчення про них та археологічні пам'ятки на території перших залізних виробів у Старому Світі. Перші залізні речі у Східній Європі.

Сарматські старожитності. Загальна характеристика сарматського періоду. Письмові, епіграфічні, нумізматичні, археологічні джерела по історії сарматів Північного Причорномор'я. Періодизація сарматської культури та місце сарматських старожитностей у цій періодизації. Археологічні пам'ятки сарматів на території України. Поховальний обряд та матеріальна культура сарматського населення України. Локальні особливості поховального ритуалу та матеріальної культури сарматів. Сарматські міграції на захід. Кочовики-сармати і Стародавній Рим. Історична доля сарматського населення України.

Давні слов'яни на рубежі ер. Сучасний стан вивчення проблеми про походження слов'ян. Питання про можливі генетичні зв'язки слов'ян з землеробсько-скотарськими племенами бронзового віку північної частини Правобережжя України. Питання про слов'янську приналежність скіфів-орачів, неврів та інших осілих землеробських племен I тис. до н.е. Перші писемні відомості про слов'ян. Археологічні культури кінця I тис. до н.е. – першої чверті I тис. н.е. Зарубинецька культура, культура Поянешти-Лукашівка, латенська культура, пшеворська культура, липицька культура,. Характеристика поселень та могильників. Місце цих культур в етногенезі слов'ян.

Давні слов'яни у пізньоримський час. Початок епохи Великого переселення народів. Зміни історико-культурної ситуації у Південно-Східній Європі в другій чверті I тис. н.е. Письмові джерела. Археологічні пам'ятки черняхівської культури. Межі поширення пам'яток. Поселення, типи жител. Типологія поховань, структура черняхівських могильників. Локальні варіанти черняхівських старожитностей. Готи у Північному Причорномор'ї та Криму. Київська культура та її пам'ятки. Культура карпатських курганів та її пам'ятки. Початок епохи Великого переселення народів. Гуни та їх міграція на захід. Археологічні старожитності цих племен.

Археологічні культури слов'ян другої половини I тис. н.е. Історіографія проблеми. Корчацько-празька, пенківська та колочинська культури та їх пам'ятки. Поселення та могильники. Літописні дані про розселення слов'ян у VII–IX ст. Культура Лука-Райковецька, волинцівська та роменська культури. Характеристика археологічних пам'яток цих культур. Економіка східних слов'ян. Розвиток соціального життя від первіснообщинного ладу до феодалної формації. Виникнення міст. Відомості про вірування та обряди. Культура та мистецтво дохристиянського періоду.

Археологічні старожитності східних слов'ян IX – початку XIV ст. Виникнення першої давньоруської феодалної держави – Київської Русі. Письмові джерела та історіографія. Городища, селища та могильники Київської Русі. Древній Київ – один з найбільших центрів економічного, політичного і культурного життя давньоруської держави. Межі та топографія. Чернігів, Переяслав, Галич та інші давньоруські міста. Економіка Київської Русі (сільське господарство, ремесла, торгівля та монетна справа). Пам'ятки середньовіччя. Козацькі пам'ятки. Ранньосередньовічні пам'ятки півдня України. Салтівська культура. Середньовічний Білгород-Дністровський. Пам'ятки кочових племен степу. Пам'ятки козацьких часів. Козацькі січі. Економіка і побут козаків.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ:

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

1. Політичний розвиток Київської Русі у X–XI ст.
2. Соціальна структура населення Давньоруської держави.
3. Особливості культурного розвитку Київської Русі.
4. Галицько-Волинська держава та її місце в історії України.
5. Українські землі в складі Великого князівства Литовського.
6. Становище українських земель у складі Речі Посполитої.
7. Запорозька Січ в історії України.
8. Національно-визвольна війна українського народу 1648–1657 рр.
9. «Руїна» та її місце в історії України.
10. Ліквідація російським урядом автономії України у другій половині XVIII ст.
11. Національне відродження в Наддніпрянській Україні у XIX ст.
12. Українські землі в складі Австро-Угорської імперії на початку XX ст.
13. Україна в роки революції 1905–1907 рр.
14. Україна в Першій світовій війні (1914–1918 рр.).
15. Утворення Центральної Ради. Боротьба за автономію. I та II Універсали.
16. Українська Народна Республіка в боротьбі за державність (кінець 1917 – початок 1918 рр.).
17. Українська Держава Павла Скоропадського.
18. Доба Директорії УНР в Українській революції 1917–1921 рр.
19. Національно-визвольний рух в західноукраїнських землях 1918–1919 рр. ЗУНР.
20. УСРР в умовах нової економічної політики.
21. Національна політика в УСРР в 20-х рр. XX ст. Українізація.
22. Насильницька колективізація сільського господарства та її наслідки. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні.
23. Утвердження тоталітарного режиму в Україні. Масові політичні репресії 1930-х рр.
24. Західна Україна між двома війнами (1921–1939 рр.).
25. Німецько-румунський окупаційний режим на території України в 1941–1944 рр.
26. Діяльність ОУН–УПА в роки Другої світової війни.
27. УРСР в умовах «відлиги» та кризових явищ доби «застою» (кінець 50-х – початок 80-х рр. XX ст.).
28. Україна в роки «перебудови» та на шляху до суверенітету (1985–1991 рр.).
29. Розбудова Української держави в умовах незалежності.
30. Україна в боротьбі за суверенітет і територіальну цілісність (2014–2026 рр.).

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

1. Нові підходи до періодизації всесвітньої історії.
2. Формаційний, стадіальний, технократичний, хвильовий, цивілізаційний, культурно-цивілізаційний та інші підходи.
3. Нові підходи до вивчення первісних держав Сходу.
4. Епоха Стародавнього світу.
5. Поняття «Схід». Дихотомія Схід – Захід.
6. Європоцентризм. Сутність типологізації первісних держав.
7. Античність у сучасних історичних та історіографічних дослідженнях.
8. Епоха середньовіччя. Поняття «Середні віки»: нові підходи.
9. Періодизація історії середньовіччя.
10. Історія візантійської цивілізації.

11. Історія колоніалізму: пояснити сутність цього явища і розкрити на прикладах Європи та Азії в епоху середньовіччя.
12. Проблеми феодалізму в сучасній історичній науці.
13. Епоха Нового часу. Ранній Новий час: розкрити сутність наукового визначення.
14. Історичні джерела епохи Нового часу.
15. Нова проблематика епохи Відродження та Реформації.
16. Перехід від раннього індустріального до індустріального суспільства.
17. Питання формування національних держав в епоху Нового часу.
18. Масові рухи та демократизація суспільств як актуальна проблема всесвітньої історії.
19. Проблематика міжнародних організацій: від Ліги націй до ООН та регіональних об'єднань.
20. Епоха біполярного протистояння як проблема всесвітньої історії.
21. Виміри холодної війни (політичний, військовий, економічний, соціальний, культурний, освітній, психологічний, ідеологічний тощо).
22. Голокост – ганебне явище ХХ століття.
23. Питання війни та миру в історичних дослідженнях.
24. Перша світова війна: різноманітність підходів до вивчення світового протистояння.
25. Європа та світ у міжвоєнний період.
26. Друга світова війна: західні та радянські (російські) інтерпретації.
27. Ліквідація Російської імперії – Радянського Союзу.
28. Фашизація РФ: ознаки і прояви фашизму.
29. Війна РФ проти України.
30. Формування нових центрів сили і нових акторів міжнародного життя.

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

1. Зародження та основні етапи розвитку історичного джерелознавства.
2. Визначення термінів і понять «джерелознавство», «джерело», «першоджерело», «вторинне джерело».
3. Класифікація історичних джерел.
4. Речові джерела та їх види.
5. Зображальні джерела та їх види.
6. Усні джерела та їх види.
7. Лінгвістичні джерела та їх види.
8. Писемні джерела та їх види.
9. Джерела Давньоруського періоду.
10. Джерела з історії України польського та литовського походження.
11. Джерела з історії Козацької держави.
12. Періодика як вид історичного джерела. Класифікація періодичних видань.
13. Мемуари як історичне джерело. Класифікація мемуарів.
14. Статистичні джерела.
15. Етапи розвитку та понятійний апарат української історіографії.
16. Міфологія та усна народна творчість як носії найдавніших історичних уявлень.
17. Історичні погляди мислителів Київської Русі.
18. Розвиток історичних знань у Галицько-Волинській державі.
19. Історична думка українців литовсько-польської доби.
20. Історичне письменство в Україні XVIII – початку XIX ст.
21. Барокова історична повість: козацькі літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка.
22. Антикварний напрям в українознавстві XVIII ст.

23. Політичні твори і публіцистика XVIII – першої половини XIX ст. «Книга буття українського народу».
24. Українська історіографія XIX–XX ст. у контексті національного відродження в Україні.
25. Внесок М. Грушевського у розвиток української історіографії.
26. Розвиток української історіографії в роки національно-визвольних змагань та в добу «українізації».
27. Українознавчі осередки історичної науки в Західній Україні та в еміграції в 1920–30-ті рр.
28. Розвиток української історіографії в межах тоталітарної системи радянської історичної науки.
29. Розвиток української історіографії в другій половині 1980-х – 1990-ті рр. Дослідження історії України в працях західноєвропейських істориків.
30. Відродження традицій національної історіографії в незалежній Україні.

АРХЕОЛОГІЯ

1. Значення археологічних даних у відтворенні стародавньої історії людства.
2. Класифікація та характеристика археологічних пам'яток.
3. Археологічні джерела.
4. Характеристика основних етапів розвитку археологічної науки в Україні.
5. Сучасний стан розвитку археології в Україні.
6. Періодизація археологічних пам'яток України. Характеристика основних об'єктів.
7. Основні принципи методики польових археологічних досліджень.
8. Природничі методи в археології (геофізичний, палеоботанічний, генетичний, палеозоологічний тощо).
9. Застосування цифрових технологій в археологічних дослідженнях.
10. Основні принципи та технологія прикладних археологічних досліджень.
11. Археологічна періодизація кам'яного віку. Характеристика періодів.
12. Пам'ятки мустьєрської пори на території України. Неандертальські поховання в Криму.
13. Мезолітична пора як етап переходу до нових форм господарювання. Культури мезоліту в Україні.
14. Хід та наслідки «неолітичної революції». Культури неоліту на теренах України.
15. Впровадження у виробництво ранніх металів (мідь, бронза) та його наслідки для розвитку суспільства.
16. Землеробські та скотарські культури енеоліту на теренах України.
17. Культури бронзового віку Лівобережжя України.
18. Культури бронзового віку Правобережжя України.
19. Скотарські культури епохи бронзи на теренах України.
20. Впровадження у виробництво залізних знарядь та його наслідки.
21. Особливості пам'яток чорноліської культури в окремих регіонах її розповсюдження.
22. Археологічні пам'ятки кіммерійців на території України.
23. Пам'ятки римської військової присутності на Півдні України.
24. Кургани скіфської знаті у Північному Причорномор'ї.
25. Археологічні пам'ятки сарматів на території України.
26. Античні пам'ятки Нижнього Побужжя та Подністрів'я.
27. Характеристика археологічних пам'яток зарубинецької культури.
28. Локальні варіанти черняхівських старожитностей.
29. Археологічні пам'ятки готів та гунів на території України.
30. Археологічні пам'ятки корчацько-празької культури на території України.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ІСПИТУ:

Результати вступного іспиту зі спеціальності оцінюються за шкалою від 0 до 100 балів. Результати вступних випробувань до аспірантури дійсні для вступу до Чорноморського національного університету імені Петра Могили протягом 12 місяців. Особи, знання яких було оцінено балами нижче мінімального значення, встановленого Програмою вступного випробування, до участі в конкурсному відборі не допускаються. Прохідний бал для вступу до аспірантури – не менше 60 балів.

Встановлені критерії оцінювання достатності знань абітурієнтів при вступі на навчання для отримання третього (освітньо-наукового) рівня «доктор філософії» спеціальності В9 «Історія та археологія» галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»:

№	Вид діяльності	Бали
1	Іспит*	Відповідь на кожне питання оцінюється в 15 балів. Загалом 15x4 = 60 балів.
2	Наявність публікацій:** - у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus; - у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України категорії Б.	15 10
3	Свідоцтво на авторське право, патент та/або Диплом (сертифікат) призера Міжнародних, Всеукраїнських олімпіад, конкурсів.**	10
4	Участь у міжнародних, всеукраїнських конференціях, наукових вебінарах, семінарах, олімпіадах.**	5
	Всього	100

* Оцінювання знань вступника під час фахового вступного іспиту оцінюється за 60-бальною шкалою.

** За останні 5 років.

Оцінка «Відмінно» – 46–60 балів ставиться за умов, якщо вступник дав ґрунтовні відповіді на всі питання, запропоновані на іспиті. Вступник уміє аргументувати свою відповідь, навести необхідні докази, приклади; аналізувати запропоновані ситуації, посилаючись на джерела інформації. Під час відповіді вступник має продемонструвати наукову розумову діяльність.

Оцінка «Добре» – 31–45 балів ставиться за умов, якщо вступник викладає відповідь на кожне питання, розкриваючи основний зміст. Разом з тим, відповіді не вистачає ґрунтовності, всебічності, деякі важливі нюанси пропущені. При доборі та наведені фактів та прикладів вступник припускається незначних помилок. У той же час, вступник не розуміє актуальності висвітлюваних питань. У висловлюванні власної думки зустрічаються певні неточності. Висновки не носять повного та логічного підсумку.

Оцінка «Задовільно» – 16–30 балів виставляється вступнику в разі, якщо він не повністю розкрив питання, або не відповів на одне з них, що свідчить про відсутність повного комплексного розуміння матеріалу зі спеціальності. Відсутня ґрунтовність у розгляді питань, порушується логіка викладу питання. Вступник не вміє аналізувати матеріал, не розуміє актуальності проблеми для сьогодення. Аргументація відповіді слабка, вибіркова, мають місце суттєві помилки у використанні фактичного матеріалу. Висновки не відбивають суті питання, або відсутні.

Оцінка «Незадовільно» – 0–15 балів виставляється вступнику в разі, коли кожне з питань висвітлено поверхнево, або невисвітленими залишаються декілька питань. У процесі висвітлення питань допущені значні помилки, вступник не знає або плутає матеріал, не здатний аналізувати основні проблеми, не демонструє наукової розумової діяльності. Власна думка і висновки відсутні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Археологія (для студентів спеціальності «Історія»): навч.-метод. посібник / Автор-упор. І. Скакальська. Кременець, 2020. 120 с.
2. *Бажан О., Мицик Ю.* Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. Київ: Кліо, 2020. 288 с.
3. *Бакалець О. А.* Історія України з найдавніших часів до початку ХХІ століття. Львів: Магнолія, 2024. 597 с.
4. *Бойко О.* Історія України. Київ: Академія, 2023. 560 с.
5. *Буравченкова С. Б., Колосюк В. О., Левицька Н. М.* Історія України. Навчально-методичний посібник. Київ: Кондор, 2025. 336 с.
6. *Винницький М.* Український майдан, російська війна: хроніка та аналіз Революції Гідності. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 560 с.
7. *Грицак Я.* Подолати минуле. Глобальна історія України. Київ: Портал, 2021. 432 с.
8. *Забавін В. О., Небрат С. Г.* Методика польових досліджень пам'яток археології Північно-Східного Приазов'я: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія». Маріуполь: МДУ, 2021. 240 с.
9. *Залізник Л.* Стародавня історія України. Київ: Темпора, 2019. 640 с.
10. *Зінкевич Р. Д., Ратушина О. М., Нагірняк А. Я.* Історія державності та культури України. Львів: Львівська політехніка, 2023. 240 с.
11. Історичне джерелознавство: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Либідь, 2017. 512 с.
12. *Каденюк О. С., Сажко В. В.* Історія та культура України: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти. Кам'янець-Подільський, 2022. 445 с.
13. *Копилов С., Верстюк В.* Історіографія всесвітньої історії: навч.-метод. посіб. для студ. історичних факультетів. 2-е вид., доповн. та перероб. Кам'янець-Подільський: «Друкарня «Рута», 2024. 196 с.
14. *Крамар Ю., Хлібовська Г.* Історія країн Західної Європи та Америки нового часу. Навчально-методичний посібник. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2025. 118 с.
15. *Лазарович М.* Історія та культура України: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 731 с.
16. *Михайловський В.* Наші королі. Володарі та династії в історії України (1340–1795). Київ: Темпора, 2023. 436 с.
17. *Міронова І. С.* Джерелознавство, історіографія та методологія історії : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. 212 с.
18. *Наш Г.* Історія українського народу. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. 250 с.
19. *Пархоменко В. А.* Історіографія історії України: Навчальний посібник. Миколаїв, 2022. 152 с.
20. *Пархоменко В. А.* Українська Центральна Рада та Гетьманат П. Скоропадського в мемуарній спадщині. Монографія. Миколаїв: ЧНУ імені П. Могили, 2025. 160 с.
21. *Сабадаш Ю. С., Никольченко Ю. М., Дабло Л. Г.* Історія української культури. Курс лекцій. Київ: Ліра-К, 2022. 230 с.
22. *Сергійчук В.* Нариси з історії України. Київ: Ліра-К, 2022. 660 с.
23. *Терещенко Т. В.* Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1918–1945 рр.) : навчальний посібник. Черкаси, 2025. 248 с.
24. *Турченко Ф., Турченко Г., Каганов Ю.* Історія України (1914–1945). Запоріжжя: Гельветика, 2021. 368 с.
25. Українська біографіка ХХІ століття: мозаїка контекстів і форм: колективна монографія / В. І. Попик, Г. А. Александрова, Л. І. Буряк, О. В. Бугасва, Ю. В. Вернік, Н. І. Любовець, Н. П. Марченко, О. В. Плющик, І. І. Стамбол, В. В. Томозов ; відп. ред. В. І. Попик. Київ, 2021. 400 с.

26. Українська історіографія IX–XIX ст.: навч. посібник / укл. Ю. В. Коробка. Маріуполь: МДУ, 2020. 162 с.
27. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Харків: ФОЛІО, 2025. 736 с.
28. Olsen J. The European Union. Politics and Policies. Routledge, 2020. 344 p.
29. Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts from Nineteenth and Twentieth Century History. Miriam Dobson, Benjamin Ziemann. 2020. Routledge. 518 s.
30. The History of the European Union. Constructing Utopia. Giuliano Amato, Enzo Moavero-Milanesi, Gianfranco Pasquino, Lucrezia Reichlin (Editors). Bloomsbury Publishing, 2019. 592 p.

Електронні інформаційні ресурси:

- Археологічні дослідження в Україні. URL: <http://www.vgosau.kiev.ua/biblioteka/avu-adu>
- Археологія і давня історія України (журнал). URL: <http://www.vgosau.kiev.ua/biblioteka/adiu>
- Археологія (журнал). URL: http://www.vgosau.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=93&Itemid=171
- Віртуальна бібліографічна довідка Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/info_lib.html
- Джерела особового походження. URL: <http://www.archives.gov.ua>
- Емінак (журнал). URL: <https://www.eminak.net.ua/index.php/eminak/issue/archive>
- Інститут Археології НАН України. URL: <https://www.iananu.org.ua/>
- Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. URL: <http://archeos.org.ua/>
- Література з археологічної тематики. URL: <http://www.archeolog.pp.ua/arxeologiya/polevaya-arxeologiya.html>
- Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
- Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/>

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий): PhD

Спеціальність В9 «Історія та археологія»

**ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0
ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ**

1. Значення археологічних даних у відтворенні стародавньої історії людства.
2. Нові підходи до періодизації всесвітньої історії.
3. Політичний розвиток Київської Русі у X–XI ст.
4. Зародження та основні етапи розвитку історичного джерелознавства.

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № _____ від _____ 20__ року

Завідувач кафедри _____

Міронова І.С.